

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE VID LTJ-FAKULTETEN

Lantmästarprogrammet
10 hp

Professionell hästhållning

Grundinformation till lantmästare

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Emma Starck

2009

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, LTJ

Författare:

Emma Starck

Titel:

Professionell hästhållning, - Grundinformation till lantmästare

Professional horsekeeping, - Basic guidelines to agriculture students

Program/utbildning:

Lantmästarprogrammet

Lantmästarexamen

Huvudområde:

Djurbiologi

Nyckelord (6-10 st):

Baskunskap hästhållning, Hästens behov, utfodring, vanliga sjukdomar och allmänna regler

Handledare:

Catharina Svala

Examinator:

Anders Herlin

Kurskod:

EX0349

Kurstitel:

Examensarbete för lantmästarprogrammet

Omfattning (hp):

10

Nivå och fördjupning:

AB

Utgivningsort:

Alnarp

Månad, År:

Oktober, 2009

Serie:

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten

Omslagsfoto:

Emma Starck, 080803

Examensarbete inom Lantmästarprogrammet

PROFESSIONELL HÄSTHÅLLNING – GRUNDINFORMATION TILL LANTMÄSTARE

PROFESSIONAL HORSEKEEPING – BASIC GUIDELINES TO AGRICULTURE STUDENTS

Emma Starck

FÖRORD

Lantmästarprogrammet är en två-årig universitetsutbildning vilken omfattar 120 högskolepoäng (hp). En av de obligatoriska delarna i denna är att genomföra ett eget arbete som ska presenteras med en skriftlig rapport och ett seminarium. Detta arbete kan t ex ha formen av ett mindre försök som utvärderas eller en sammanställning av litteratur vilken analyseras. Arbetsinsatsen ska motsvara minst 6,7 veckors heltidsstudier (10 hp).

Idén till studien kom från Catharina Svala som även varit handledare för arbetet. Jag själv är mycket hästintresserad, är aktiv inom hästnäringen samt certifierad hästtränare av Ridsport Förbundet och har under min tid som lantmästarstudent känt behovet av att nå ut med övergripande information om hästhållningens grunder och regler, till flertalet lantbrukare och även andra som inte har så stor erfarenhet av hästhållning inom lantbrukssektorn och närliggande sektorer.

Ett varmt tack riktas till Svenska Foder, Krafft, Djurtandvårdskliniken i Söderköping, Veterinärkliniken Strömsholm, Agria och Flyinge AB, som bidragit med information, priser och varit väldigt tillmötesgående under min arbetsprocess.

Universitetslektor och Docent Anders Herlin har varit examinator och handledare Lektor Catharina Svala.

Alnarp Oktober 2009

Emma Starck

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
SAMMANFATTNING	4
SUMMARY	5
INLEDNING	6
BAKGRUND	6
MÅL	6
AVGRÄNSNING.....	6
LITTERATURSTUDIE	7
HÄSTEN I HISTORIEN.....	7
HÄSTENS ROLL I DAGENS SAMHÄLLE	7
HUVUDTYPER	8
<i>Fullblod</i>	8
<i>Kallblod</i>	8
<i>Varmblod</i>	8
<i>Ponny</i>	9
HÄSTRASER I SVERIGE.....	9
<i>Svenska varmblodiga hästen</i>	9
<i>Varmblodig travare</i>	10
<i>Islandshästen</i>	10
<i>Gotlandsruss</i>	10
<i>Shetlandspanny</i>	11
HÄSTENS GRUNDLÄGGANDE ANATOMI OCH BEHOV	11
<i>Grundläggande behov</i>	12
UPPSTALLNING.....	12
<i>Spiltor</i>	13
<i>Boxar</i>	14
<i>Strömedel</i>	14
HAGAR OCH STÄNGSEL	15
UTFODRING.....	16
<i>Hö</i>	16
<i>Hösilage</i>	16
<i>Grovfoderanalys</i>	16
<i>Havre</i>	17
<i>Korn</i>	17
<i>Betfor</i>	17
<i>Fullfoder</i>	17
FODERRELATERADE SJUKDOMAR.....	18
<i>Fång</i>	18
<i>Korsförflamning</i>	19
<i>Kolik</i>	20
HOVVÅRD	21
HOVSJUKDOMAR	22
<i>Strålröta</i>	22
<i>Lamellrandsröta, bärrandsröta, white line disease</i>	22
<i>Mugg och rasp</i>	22
TANDVÅRD.....	23
<i>Vargtänderna</i>	23
<i>Hakar</i>	23

BETSLINGENS GRUNDER	24
VACCINATIONSREGLER	24
<i>Hästinfluensa</i>	24
<i>Stelkramp</i>	25
HÄSTPASS	25
TRANSPORTERING	25
TRANSPORTREGLER	26
<i>Kortare transporter</i>	26
<i>Längre transporter</i>	26
<i>Transport av dräktiga ston och föl</i>	26
<i>Skyltar</i>	26
<i>Kompetensbevis</i>	26
TRAFIKREGLER FÖR HÄST	27
<i>Reflexer eller belysning</i>	27
ALLEMANSRÄTTEN – VAR FÅR MAN RIDA/KÖRA	28
RESULTAT OCH DISKUSSION	29
REFERENSER	30
SKRIFTLIGA	30
E-MAIL KORRESPONDENS	31
TABELLFÖRTECKNING	32

SAMMANFATTNING

Hästnäringen i Sverige växer för varje år, och behovet av grundläggande hästkunskap blir allt viktigare inom den agrara sektorn. Lantbrukare kommer ofta i kontakt med hästar och deras ägare, och detta examensarbete kommer att användas i informationssyfte till lantbrukare och förhoppningsvis bidra till att minska avståndet mellan hästsektorn och jordbruksnäringen. Jag har sammanställt de mest grundläggande fakta om hästhållning, hästens historia i lantbruket, hästens grundläggande behov, olika raser och de vanligaste sjukdomarna, samt trafikregler för häst och transporter av hästar.

I detta arbete jämför jag även inom några av de andra djurslagen, likheter och skillnader mellan de olika djurskyddsbestämmelserna från Jordbruksverket, som finns upprättade för våra husdjur i Sverige. Jag har begränsat mig att jämföra hästens djurskydd med nötkreaturens och grisens djurskyddsbestämmelser. Jag har även där det varit möjligt gett exempel på prislägen och kostnader.

Min förhoppning är att detta arbete ska öka kunskapen kring hästhållningen och ge en enkel men god inblick, på hur en häst fungerar, och vad som krävs för att kunna hålla häst på ett sunt och professionellt sätt.

SUMMARY

Every year, the horse industry in Sweden is growing. Because of this growth, it would be most beneficial for the people involved in the agricultural business in Sweden to improve their horse skills.

I have assembled a form that includes basic guidelines for professional horse care. History tells us that Swedish horses have had a huge impact on the agricultural business. Before the arrival of the tractor, the horse played a very important role for the farmer. Today, horses are kept primarily for pleasure, mostly as a hobby for non-professional people. In Sweden, we are seeing the small horse farms become more and more popular, which is keeping the countryside open and alive.

I feel it is very important to improve the knowledge among farmers and others who will work in close proximity to horses. This will enable us to raise the standard of care of horses today and reduce the number of people who market themselves as professional horse specialists, even though they have no education or experience in the field

In this essay you will find information about the most common horse breeds in Sweden, including basic anatomy of the horse, feeding directions, hoof and dental care, common diseases and their treatment. There is information relative to the safe transportation of a horse as well as the rules pertaining to horses in traffic. I have also provided a summary of the rules from the Swedish Department of Agriculture, not only regarding horses and how to keep them, but also compared these rules to the restrictions for cows and pigs.

My hope is that this written work will give students of agriculture an easy but comprehensive overview, with basic guidelines to follow in their future involvement with the Swedish horse business.

INLEDNING

Bakgrund

Vad är professionell hästhållning? Skulle man kunna sammanställa grundläggande hästinformation, ur lantbrukarens perspektiv för att minska avståndet mellan jordbrukssektorn och "hästfolk"? Det är frågeställningen som format detta examensarbete. Under sommaren 2008 gjorde jag en undersökning åt jordbruksverket som belyste hur man höll hästar i olika kommuner. Då väcktes tankarna för denna utformning av examensarbete.

En anledning till att jag valt denna form av examensjobb är den utbredda okunskap som finns inom hästhållningen idag, samt den bristfälliga kommunikation som visat sig finnas mellan lantbrukare och hästfolk.

Idag är hästnäringen en av de större grenarna inom den agrara sektorn och kravet på kunskap kommer att öka på de lantbrukare som vill tillhandahålla tjänster eller produkter till hästhållningen. Det finns pengar för bonden att tjäna på hästnäringen, men det kräver en grundläggande hästkunskap. Det är dock svårt att hitta en skrift där grunderna tas upp på en övergripande nivå och med inslag och jämförelser till våra andra husdjur, såsom gris och nötkreatur. Hästarna är till den allra största delen en fritidsysselsättning. De har en lång livstid, utan produktionsmål eller en planerad budget. Detta ska jämföras med produktionsdjuren, som hålls för produktionens skull med optimering av både ekonomi och resultat. Detta är två viktiga begrepp att hålla isär. Det är min förhoppning att man genom kunskap ska kunna förstå varandra, se varandras behov, samt ta fördel av varandras respektive djurhållningsformer som i förlängningen kommer att gynna alla parter i jordbrukssektorn.

Mål

Målet är att öka hästkunskapen på en basnivå inom lantbrukssektorn, genom samlad information, som täcker några av de största områdena inom hästhållning. Samt få en övergripande bild av hur en professionell hästhållning bör se ut, och redogöra vilka regler och riktlinjer som finns.

Avgränsning

Jag har valt att bygga upp detta arbete genom att ge en kortfattad historik om hästens historiska betydelse för lantbruket, samt för samhället idag. Jag beskriver de huvudtyper av hästar som finns idag, samt de raser som är vanligt förekommande i Sverige. Därefter kommer områdena hästens grundläggande anatomi och behov, uppstallning, utfodring, hovvård, tandvård, sjukdomar, vaccinationsregler, transporter, identifieringshandlingar och trafikregler att behandlas ur ett praktiskt perspektiv. Det har varit svårt att avgränsa mig då många områden är stora och alla känns väldigt viktiga, men de gemensamma områdena för våra husdjur som djurskyddsbestämmelserna behandlar, har varit mina riktlinjer.

LITTERATURSTUDIE

Hästen i historien

Under lång tid hade hästen sin huvudsakliga roll som drag- och riddjur i krig. Redan 2000 år f Kr användes hästar spända framför stridsvagnar av nomader i Främre Orienten. De hästar som den svenska allmogen använde var under medeltiden relativt liten, adelns riddare däremot hade större högre och kraftiga hästar.

Hästar har också haft en mycket stor betydelse för lantbruk, skogsbruk och för transporter. I norra delarna av Sverige användes hästen som dragare i jordbruket, medan oxen dominerade i den mellersta och södra delen av Sverige. Dock var hästen ett mycket mer lämpligt djur att använda sig av då man reste till kvarnen, marknader etc. då hästen rörde sig mycket snabbare än oxen. I samband med jordbrukets mekanisering under 1850-talet och framåt ökades användningen av arbetshästen. På 1820-talet bestod dragkraften i Svenskt jordbruk av 500 000 hästar och 200 000 oxar. För att tillgodose behovet av stark och uthållig dragkraft började den tunga kallblodhästen att importeras och avlas fram i Sverige.

Förutom rollen som ett viktigt arbetsdjur, blev också hästen ett bevis på status och social norm, då adelsmän kunde visa upp dyrbara och välskötta hästar och på så sätt accepteras av sina likar. Även bland bönder var hästen i många fall en symbol för framgång och status.

Idag har inte hästen någon stor roll som nyttodjur längre, utan den används huvudsakligen för nöjes skull. När man talar om hästens roll i samhället bör man tänka på betydelsen inom flera områden, både den ekonomiska, sociala och den miljömässiga (Hedberg, 2001).

Hästens roll i dagens samhälle

Idag finns det ca 300 000 hästar i Sverige och nästan lika många hästägare. Hästar och hästsporten engagerar många i dagens samhälle. Alltifrån ridskoleverksamhet (ca 500 stycken ridskolor registrerade i Sverige), ponnytrav till elitävlande ekipage inom olika discipliner. Hästverksamhet har också blivit en allt viktigare inkomstkälla för lantbruksnäringen. Hästnäringens bidrag till landets sysselsättning motsvarar nästan 10 000 helårstjänster. Om man tar hänsyn till spridningseffekter ger hästnäringen upphov till ytterligare 9 000- 18 000 helårstjänster i övriga samhället. Listan på näringsverksamhet relaterad till hästar kan göras mycket lång. Inackordering av hästar, ridskolor, travträning, uppfödning och avel, utbildning och förmedling av hästar, foderföretag, företag som specialiserat sig på att bygga häststallar och andra som säljer hästtillbehör är några exempel på en växande sektor med många grenar. Bara inom hästturismen finns omkring 500 företag. Det innebär att var tionde häst genererar ett avlönat helårsarbete. Hästen som hobby har utvecklats till en bransch, eller om man så vill en industri, och en viktig del av samhället (Hästnäringens nationella stiftelse, 2009).

Huvudtyper

Det finns 4 övergripande blodstyper då man beskriver en häst och det är typerna *fullblod*, *kallblod*, *varmblod* och *ponny*. I kommande stycke följer en beskrivning av dessa fyra huvudtyper, samt bilder och förklaringar till de vanligaste förekommande raserna i Sverige, deras olika rasskillnader och användningsområden (Swinney, 2006).

Fullblod

För att en häst ska få kallas fullblod måste man kunna påvisa näst intill perfekt renrasighet. De två mest framträdande fullbloden är arabiskt fullblod, som man använt i flera tusen år för att utveckla hästar, samt det engelska fullblodet som är ett resultat på avel från tre arabhingstar. Det engelska fullblodet är världens snabbaste hästras, och är ofta det fullblod man menar när man använder det till vardags, eller hänvisar till kapplöpningshästar. Typiska drag är att hovarna är platta och vida, de har långa veka kotor, är bockbenta, att huden är tunn och har synliga ådror, samt att de har ett litet ädelt huvud (Magnusson, 2006).

Kallblod

Kallblodshästar är en betäckning för tyngre drag- och vagnshästar som används mest i jordbruk eller annat dragarbete (till exempel skogsarbete). Ett vanligt kallblod i Sverige är Ardennern. Den har i allmänhet ett lugnt och stabilt temperament än lättare hästtyper och kännetecknas av en robust, kraftig och mycket muskulös exteriör, samt kraftig hovskägg på benen. Det finns även framavlade lättare typer kallblodshästar som Nordsvensken och den norska Dölehästen (Magnusson, 2006).

Varmblod

Med varmblodshäst menas en lättare typ av häst som blivit framavlade för att passa som rid- eller körhäst. I Sverige talar man ofta om svenskt varmblod, som är den häst som vi ofta använder i dagens ridsport, eller varmblods travare, som används på dagens travbanor. Varmblodshästar finns dock i många varianter där de flesta används för tävling. I USA har en typ av varmblod speciellt utvecklats för att driva boskap.

Det som utmärker varmbloden är deras atletiska lynne och framgångar på tävlingsbanorna. En stor vikt i avelsarbetet läggs vid mentaliteten och deras stabila lynne. Ett varmblod ska vara framåt och livlig utan att för den sakens skull vara svår hanterad eller okontrollerbar. Ett varmblod är smäckert men har ändå starka och ofta långa ben. Många varmblodshästar avlas även på skönhet, framförallt i USA, samt att få fram speciella gångarter. T.ex. travare, eller passgångare. (Swinney, 2006). Vanliga exteriöra avvikelser kan hos varmblodstravare är krokiga haser och små trånga hovar (Magnusson, 2006).

En vanlig benämning i Sverige på en undergrupp av varmblodshästarna är *halvblodet*, och begreppet varmblod används då i stället när man talar om svenska travare. Den traditionella förklaringen på en halvblodshäst har varit att den har mer influens av kallblod i sig, eller en mindre influens av fullblodshäst. Idag är dock aveln mer och mer influerad av fullblod och lättare typer av hästar.

Den korrekta benämningen på våra svenska sporthästar idag är Swedish Warmblood och registreringen av hästarna sker till ASVH, Avelsföreningen för Svenska Varmblodiga Hästen (ASVH, 2009). Sveriges travhästar registreras istället till ASVT, Avelsföreningen för Svenska Varmblodiga Travhästen (ASVT, 2009).

Ponny

En ponny är en mindre variant av en häst. Gränsen mellan ponny och häst har man bestämt till att ponny inte får mäta över 148 cm i mankhöjd. (Mankhöjden mäts ungefär där nacken slutar och ryggen börjar) Detta gäller både i Sverige och internationellt. För att en ponny ska vara godkänd krävs ett mätintyg som bekräftar hästens storlek. Ridsportförbundets mätkommitté gör kontrollmätningar på tävlingar så att tävlande ponnyekipage ska göra det på lika villkor. Ponnyer är oftast mer barnvänliga än stora hästar och lugnare till temperamentet, men de kan ofta vara envisa och busiga. Ponnyer är ofta tåligare och sundare än hästar.

Ponnyer är i tävlingssammanhang uppdelade i fyra kategorier beroende på deras mankhöjd (Swinney, 2006):

- A-ponnyer är ponnyer upp till 107 cm i mankhöjd.
- B-ponnyer är ponnyer som är från 107 - 130 cm i mankhöjd.
- C-ponnyer är ponnyer som är från 130 - 140 cm i mankhöjd.
- D-ponnyer är ponnyer som är från 140 - 148 cm i mankhöjd.

Hästraser i Sverige

Svenska varmblodiga hästen

Den vanligaste hästrasen i Sverige är det svenska varmblodet. Det är en fulländad allroundhäst, som passar till de allra flesta ambitioner i såväl hoppning, fälttävlan som dressyr eller körning. Rasen är ofta den perfekta ridskolehästen eller nybörjar hästen. Dess avelsmål är en ädel, korrekt och hållbar häst som genom sitt prestationsinriktade temperament, sin ridbarhet, goda rörelser och/eller hoppförmåga är konkurrenskraftig internationellt. Då Sverige försåg militären med lämpliga hästar togs det starka, sunda och hållbara svenska halvblodet fram. Storleken på det svenska varmblodet är oftast mellan 160-170 cm i mankhöjd. De färger som kan förekomma är brun, fux, svartbrun, svart och skimmel (vit/grå). En varmblodshäst rids ofta in som 3-åring och beräknas att vara utvecklad som 5-åring, men kan även växa efter det. Ett varmblod har ofta livslängden upp till 20 år (Magnusson, 2006).

I dagens hästannonser kan man utläsa att prisläget på ett halvblodsföl som har godkända och populära avelslinjer ligger i dagsläget på ca 40 000 -50 000 kronor, priset stiger dock inte i takt med arbete och utbildningsgrad utan 4-5 åringar brukar även de ligga i samma prisklass. Att seminera med godkänd hingst och få ett halvblodssto konstaterat dräktigt brukar ligga i snitt runt ca 20 000 kronor (Tidningen Ridsport, 2009).

Varmblodig travare

Rasen är världens snabbaste travare och härstammar ifrån USA, även om aveln bedrivits länge här i Sverige. De kan hålla en medelfart genom ett travlopp på 65 km/h.

Travhästar är oftast ganska ädelt byggda med helt felfria ben som tål påfrestningarna från travloppen. Under en spurt kan en travhäst ta 130 steg per minut. Det övergripande avelsmålet är att ge svensk travsport en högkvalitativ tävlingsindivid, som dessutom ska vara sund, lätthanterliga, distansstarka och rena i gången. De ska ha ett gott psyke och en välutvecklad vinnarinstinkt (Magnusson, 2006).

Prisklassen på ett travarföl kan variera kraftigt men ligger ungefär på samma nivå som ett halvblodsföl, ca 20 000 kronor. Äldre travhästar som avslutat sin tävlingskarriär innehar dock ett väldigt lågt värde, och brukar skänkas bort, såvida ett avelsvärde inte finns (Tidningen Ridsport, 2009).

Islandshästen

Islandshästen är en tålig hästras som härstammar från Island och är den tredje vanligaste hästrasen i Sverige. Islandshästen är oftast en ganska robust häst som tål väder och vind. De är populära för sina extra gångarter, förutom skritt, trav och galopp som alla hästar kan, så har de även 2 extra gångarter de kallas för tölt och pass. Även om islandshästen sällan växer över tillåten gräns för ponny (148 cm), så kallas rasen ändå för häst. På Island betraktas islandshästen med kärlek och vördnad då hästarna funnits på ön i över 1200 år.

En islandshäst som lämnat Island tillåts aldrig att återvända då risken är för stor att de blandats med andra raser. Därför är Islandshästen en av de rasrenaste hästarna i världen och de har varit fria från inblandning av andra hästar i över 800 år. Som ridhäst är den väldigt mångsidig och samarbetsvillig. Lämplig för barn, men även vuxna då den är mycket viktbarande. Islandshästen mognar sent och är inte fullt utvecklad förrän vid 6-7 års ålder. Livslängden kan vara ända upp till 25-30 år (Swinney, 2006). Priset på islandshästföller fött i Sverige ligger på ca 15 000 – 20 000 kronor. Om fölen ska importeras från Island uppgår summan ofta till det dubbla (Heimisdóttir, 2009).

Gotlandsrus

Russet är Sveriges enda inhemska ponnyras som sedan urminnes tider strövat fritt i skogen på Lojsta hed. De hårda levnadsvillkoren har gett russet en stark självbevarelsedrift och hårdighet, som nu är typiska egenskaper för russet (Magnusson, 2006).

Gotlandsrusset är en liten och ganska späd ponny, som trots detta är otroligt stark. Halsen är ganska kort och fortsätter i en lång och rak rygg med ett sluttande kors och en markerad manke. Huvudet är fint skuret med typisk ponnykaraktär och med rak nosrygg och bred panna. Länderna och bakbenen kan ibland vara något svagt musklade och vara dåligt byggda men frambenen på russet är oftast förvånansvärt starka och välbyggda. Hovarna är mycket hårda. Bogen lutar ganska rejält, vilket är ovanligt på primitiva hästraser, men detta bidrar till en snabb och energisk trav. Gotlandsrusset är relativt lätthanterligt med ett stabilt temperament, vilket gjort rasen mycket populär som ridponny och den är idag väldigt vanlig på svenska ridskolor och bland unga ryttnare.

Russen är även snabba travare, mycket på grund av den sluttande bogen, och används inom travsporten i speciella ponnytravklasser. Priset på ett gotlandsrussföls är ca 3-5 000 kronor (Svenska Russavelsföreningen, 2009).

Shetlandspionny

Shetlandspionny är en av världens minsta hästraser och kommer ursprungligen från Shetlandsöarna utanför Skottland, där de funnits i ca 10 000 år. Under 1800-talet fram till 1960-talet användes shetlandspionnyerna i gruvdriften och levde ibland hela sitt liv under jord i gruvorna utan att se dagsljus (Magnusson, 2006).

”Shettisen” är lättfödd och mycket sund, med ett lätthanterligt men ibland något egensinnigt temperament. Den blir aldrig över 107 cm i mankhöjd. I förhållande till sin storlek är shettisen världens starkaste hästdjur. Alla färger är tillåtna utom prickiga färger, manen och svansen ska vara tjocka och hovskägget rakt och rikligt.

Shetlandspionnyer är mycket populära och har ett stort användningsområde inom pionnyporten, både som ridpionnyer, men även inom pionnygalopp och pionnytrav. ”Shettisarna” återfinns även inom cirkusen, på djurparker eller som handikapphästar inom terapin (Sveriges Shetlandssällskap, 2009).

Hästens grundläggande anatomi och behov

För att göra en korrekt bedömning av en hästs hälsostatus, är det viktigt att kontrollera de mätbara värden som varje enskild häst har i normalt vilotillstånd. Denna information är viktig och efterfrågas ofta av veterinären vid eventuell undersökning. Värdena kan variera något men det finns vissa riktlinjer att följa. Olika djurarter har dock olika värden och i tabell 1 redovisas de normalvärden som Statens veterinärmedicinska anstalt har sammanställt gällande häst, nötkreatur och gris.

En normal andningsfrekvens för en häst i vila är 8-15 andetag per minut. Vilopuls ligger mellan 24-40 slag per minut. Kroppstemperaturen hos en vuxen häst är 37,5 – 38,0 grader. Hos ett nyfött föl bör kroppstemperaturen ligga på 38,1 – 38,9 grader.

Ett sto är dräktigt i 11 månader och man eftersträvar att fölen föds under våren och sommaren då klimatet är varmt. Avvänjning från stoet sker då fölet är ca 6 månader gammalt (Mellberg, 1998).

Tabell 1

Sammanställning av normala hälsovärden hos häst, nötkreatur och gris.

	Häst	Nötkreatur	Gris
Kroppstemperatur	37.5- 38.0 grader C	38.0 – 39.0 grader C	38.5 – 39.5 grader C
Andningsfrekvens	8-15 andetag/min	15-35 andetag/min	10-20 andetag/min
Vilopuls	24-40 slag/min	60-80 slag/min	60-80 slag/min

(Statens veterinärmedicinska anstalt, 2009)

Grundläggande behov

Hästen är ett flockdjur som innan domesticeringen levde och strövade fritt. Den är ett utpräglat flyktdjur, i t.ex. jämförelse med nötkreatur som istället har horn att försvara sig med. Den tid som hästen varit domesticerad (ca 6 000 år) är försvinnande kort i förhållande till den tid som den funnits som djurart (ca 5 miljoner år som entåigt djur). Enligt jämförelser med dagens vildhästar har inga beteenden försvunnit eller tillkommit under domesticeringen. Största andelen av stona följar på natten, hästen har fortfarande samma behov att tugga och äta under långa perioder av dygnet. Flera studier visar att för korta ättider och för snabbätet foder är den vanligaste orsaken till beteendestörningar, som krubbitning och luftsnappning. En häst betar minst 12 timmar/ dygn om den får välja själv och det är oberoende på betets näringsinnehåll, därmed är mag- och tarmkanalen uppbyggd för små portioner med störst vikt på grovfoder.

Även ben och hovar är uppbyggda för frekvent rörelse och på varierat underlag. Hästens flockinstikt är stark och idag är det inte lagligt att ha hästar ensamma. En häst har ett stort behov av vatten, och i och med sin flykt instinkt är det viktigt att det alltid finns så mycket vatten att en häst kan dricka så snabbt den vill, annars blir vattenintaget för litet. Hästar kan dricka upp till 12 liter/minut och studier visar därför att hästar föredrar vattenhink istället för vattenkopp om den får välja (Planck och Margareta Rundgren, 2005).

I Jordbruksverkets föreskrifter står det att man bör ge hästen möjlighet att röra sig fritt i rasthage eller motsvarande varje dag. Från och med den 1 augusti 2010 ska man även se till att hästen har möjlighet att röra sig fritt i sina naturliga gångarter (DFS, 2007a).

Grisar får endast vara utegångsdjur (det betyder att grisen är ute mer än halva dygnet under den årstid på året det inte finns betestillväxt) om den tillhör en sort som är lämplig för att hållas som utegångsdjur. Huvudregeln för nötkreatur är att de ska vistas utomhus under sommaren. Detta innebär en sammanhängande utevistelse på 2-4 månader (beroende på geografiskt läge i Sverige) under perioden 1 maj – 15 oktober. En mjölkko ska ha tillgång till bete minst 6 timmar per dygn under denna period (DFS, 2007b).

Uppstallning

Det finns många olika former för hästens uppstallning. Ensamboxar, gruppboxar eller spiltor. Fler och fler hästhållare börjar se fördelarna med lösdriftssystem. Hur man än väljer att hålla sin häst så måste det ske under vissa förutsättningar och utformas så att hästen kan bete sig så naturligt som möjligt. Det är också viktigt att inredning och utrustning inte riskerar att skada hästen eller på annat sätt utgör en hälsorisk. Detta förhållningssätt är gemensamt för alla våra husdjur i Sverige. En hästs golv och liggytor ska ha en jämn och halkfri yta. Golv i spiltor och boxar ska vara försett med ströbädd (DFS, 2007a). För grisar finns bestämmelsen att de ska ha plats att utnyttja olika delar av sitt utrymme, för att äta, ligga och gödsla. Grisens liggplats får ej ha gödseldrainerade golv och ska förses med strö av lämplig typ (DFS, 2007b). Liggytan för nötkreatur får dock under vissa förutsättningar bestå av helt dränerade spaltgolv, till exempel för ungdjur. För kor och kvigor som har mindre än 2 månader kvar till kalvning, måste en liggyta i bås finnas, och endast delvis mjukt spaltgolv är godkänt (DFS, 2007b).

Spiltor

I en spilta står hästen fastsbunden med ett rep. Repet löper genom en fast ring som sitter på frontväggen och har en kloss av trä eller gummi bundet i änden på repet. Fördelen med spiltor är att det är lätt att göra rent och sköta hästen i en spilta. Man har god överblick på hästarna i stallet och det är mycket platsbesparande. En spilta tar endast hälften så mycket utrymme i jämförelse med en box. Ett godkänt storleksmått på spiltor är dock beroende av hästens mankhöjd. I tabell 2 redovisas de minimåttbestämmelser som finns när det gäller utformningen av spiltor. Nackdelarna med spiltor är dock många och är mycket olämpliga för hästar som får lite motion. En häst kan skada sig om den fastnar i repet eller kommer lös. En spilta inbjuder även till stalloanor. Det är även en stor säkerhetsrisk att passera bakom hästen (Mellberg, 1998). Ett alternativ kan vara att använda sig av ätspiltor, dessa är inte avsedda för dygnsvila utan används istället under kortare perioder. Därför tillåts mindre mått på dessa spiltor. I tabell 3 redovisas de minimått som är godkända för ätspiltor.

Idag får spiltor inte längre byggas till hästar, om de ska användas till hästars dygnsvila. De spiltor som redan finns idag, får dock fortfarande användas till dygnsvila. Spiltor som istället ska användas till utfodring, skötsel m.m. får fortfarande byggas som innan (DFS, 2007a).

Tabell 2

Minsta storlek för uppställningsspiltor till häst, beräknat efter hästarnas storlek.

Alla mått i meter.

Hästens mankhöjd	Spiltans längd	Spiltans bredd	Skiljeväggens höjd (exkl. galler)
< 0.85	1.50	1.00	0.80
0.86–1.07	1.80	1.15	0.95
1.08–1.30	2.15	1.40	1.15
1.31–1.40	2.35	1.50	1.25
1.41–1.48	2.45	1.60	1.30
1.49–1.60	2.65	1.75	1.40
1.61–1.70	2.85	1.85	1.50
> 1.71	3.00	2.00	1.60

(DFS, 2007a)

Tabell 3

Minsta storlek för ätspiltor till häst, beräknat efter hästarnas storlek. Alla mått i meter.

Hästens mankhöjd	Spiltans längd	Spiltans bredd
< 0.85	1.40	0.50
0.86–1.07	1.75	0.50
1.08–1.30	2.10	0.55
1.31–1.40	2.30	0.60
1.41–1.48	2.40	0.65
1.49–1.60	2.60	0.70
1.61–1.70	2.75	0.75
>1.71	2.90	0.80

(DFS, 2007a)

Boxar

I boxar går hästen lös och har utrymme att röra sig. Det finns både system med gruppboxar och ensamboxar, det senare är det vanligare alternativet. Det finns bestämmelser för hur stora gruppboxar respektive individuella boxar måste ha för att vara godkända för användning. I tabell 4 och 5 redovisas Jordbruksverkets bestämmelser på dessa mått. De är satta efter hästens mankhöjd, det är dock viktigt att tänka på, att måtten är minimimått och när det gäller hästbox- och ligghallsmått är det ofta bättre att ha större mått än de mått som anges (Michanek och Ventorp, 2001).

Fördelen med boxar är att hästen har möjlighet att röra sig hela tiden, att lägga sig ner och kunna sträcka ut kroppen, samt att de har lättare att få utlopp för sina naturliga beteenden och minskar skaderisken som lättare uppstår då hästen tar till eventuella flyktinstinkter i spiltan. Det är även gott om plats att sköta hästen och med en stängd boxdörr har hästen ingen möjlighet att komma lös i stallet. Boxar kräver dock stort utrymme och det är svårare att överblicka hästen (Mellberg, 1998).

Tabell 4

Minsta storlek på individuell box till häst, beräknat efter hästarnas storlek. Alla mått i meter.

Hästens mankhöjd (m)	Boxens area (m ²)	Kortaste sida (m)
< 0.85	3	1.50
0.86–1.07	4	1.60
1.08–1.30	5	1.90
1.31–1.40	6	2.10
1.41–1.48	7	2.20
1.49–1.60	8	2.35
1.61–1.70	9	2.50
>1.71	10	2.70

(DFS, 2007a)

Tabell 5

Minsta storlek på gruppbox till häst, beräknat efter hästarnas ålder eller om de har föl vid sidan.

Hållningsform	Boxstorlek
Vuxna hästar	100% av arean för vuxen häst i enhästbox
Sto med föl	100% av arean för fölningsbox
Unghästar 12-24 månader	75% av arean för vuxen häst i enhästbox
Unghäst 5-12 månader	50% av arean för vuxenhäst i enhästbox

(DFS, 2007a)

Strömedel

Som strömedel till hästar kan man använda halm, torvströ, kutterspån eller papper. Ofta är det priset, tillgången och avyttringsmöjligheten som styr valet av strömedel. Dessa faktorer varierar kraftigt beroende på var i landet man befinner sig. Det finns dock olika aspekter utifrån hästens behov som bör vara avgörande.

Vetehalm är den lämpligaste halmsorten. Den har den bästa strukturen, och är inte så aptitlig för hästen. Kornhalm och havrehalm går också att använda, men är mycket mer smaklig och hästen äter gärna dessa sorter i stora mängder, och därmed ökar risken för kolik. Att använda halm som strömedel är bra för hästens sysselsättningsbehov. De plockar och tuggar i halmen, vilken gör dem lugna och harmoniska. Välskördad halm ger även ett överlägset ljust och trevligt intryck i stallet. Bland halmens nackdelar kan det framhållas att den är arbetskrävande och tar stor plats på gödselstacken. Halmbädden kräver även en skicklig skötsel för att det inte ska uppstå ammoniaklukt då halmen i första hand är ett dränerande underlag.

Kutterspån, är dammfritt, ljust, har en god uppsugande förmåga och bidrar till att stallet är ljust. En spånbädd bör vara minst 15 cm tjock för att ge en god liggyta till en häst. En nackdel med spån som strömedel är att det inte är ätbart för hästen och gör den sysslolös, spångödsel är dessutom svår att bli av med eftersom den inte är attraktiv som gödselmedel.

Torvströ, har en mycket god absorberande förmåga och är vanligtvis dammfri. Brunnen torvgödsel är ett mycket eftertraktat gödselmedel som i blandning med sand brukar säljas som matjord. Torvens nackdelar är att stallet blir mörkt och ger ett smutsigt intryck, den ger ingen sysselsättning till hästen och torvströ har även visat sig kunna ge upphov till hovböldar då det lätt packas under hästens hovar.

Papper, från dagstidningar som rivits till strimlor i en maskin har blivit ett alltmer vanligt strömedel. Eftersom papper är i det närmaste helt dammfritt har det visat sig mycket lämpligt till hästar med luftvägsproblem. En nackdel är att torra pappersstrimlor lätt blåser iväg från gödselstaden, och är lite svårarbetat med redskapen då de lätt fastnar på grepar och i kvastar.

Gummimattor. Det kan vara en mycket god investering att lägga gummimattor mellan golvet och hästens strö. Mattan är mjuk och isolerande, och minskar ströåtgången något. Mattan är också bra för de hästar som gräver i bädden då de fortfarande har ett mjukt underlag att stå på även om de rört runt i ströet. En matta av rätt kvalitet ger också bra fäste då hästen reser sig och lägger sig (Mellberg, 1998).

Hagar och stängsel

Betesmarker, rasthagar och stängsel ska vara fria från föremål som hästen kan skada sig på. Stängsel ska vara väl underhållna och uppsatta, med sträckta stängseltrådar och vara utformade så att hästen inte löper risk att skada sig på dem. Att bygga taggtrådsstängsel till hästar är förbjudet! Om det redan finns befintligt taggtrådsstängsel får man endast använda det till hästar fram till 31 december 2009. Där mark belastas hårt utav hästar ska den vara dränerad eller ha naturligt motsvarande egenskap (DFS, 2007a).

I djurskyddsbestämmelserna för grisar står det att man inte bör använda taggtråd och att stängslet ska vara väl sträckt och inte kunna skada grisarna vid utevistelse eller drivning mellan stängslen (DFS, 2007:5). Taggtråd för nötkreatur är tillåtet, men det får inte vara strömförande. Man får dock kombinera taggtråd och elförande stängseltråd, om man monterar distanshållare till eltråden på den sida där djuren befinner sig. Det måste minst vara 15 cm mellan taggtråd och eltråd (DFS, 2007b).

Utfodring

Hästar är mycket känsliga djur och det räcker med en enda felaktig utfodring för att hästens liv ska utsättas för fara. Hästen har en liten magsäck och måste därför äta flera gånger om dagen. En häst i frihet söker föda största delen på dygnet och därför är hästens matsmältningsorgan anpassade efter ett sådant levnadssätt. Teoretiska kunskaper är en nödvändig grund men också ett upptränat djuröga behövs för att få den fulländade känslan för hästens utfodring (Planck, Rundgren, 2005).

Hästen foderstat och totala näringsbehov indelas i *underhållsbehov*, det behov som hästen behöver för att kunna leva, och ett *tilläggsbehov* för arbete/träning, dräktighet, digivning eller tillväxt (Mellberg, 1998). En hästs foderstat skall baseras på grovfoder, det är grunden till en bra och ekonomisk foderstat. En enkel regel att komma ihåg är att man minst ska ge ca 1 kg ts grovfoder per 100 kg häst. Då anser man att hästens tuggbehov blir tillfredställt (Planck och Rundgren, 2005).

Hö

Lämpliga sortval för energiinnehållet i höet är timotej, hundäxing och ängssvingel, och för proteinhalten klöver eller blålusern. Lusern är ett underskattat fodermedel för häst i Sverige, det är däremot huvudfoder för de framgångsrika trav- och galopphästarna i Kentucky, USA (Planck och Rundgren, 2005).

Hösilage

Vallväxter som inte torkats lika hårt, vattenhalt upp till 50 %, kallas för hösilage. Det är pressat och lufttätt inplastat. Fördelen är att det inte är lika väderkänsligt då det skördas och att möjligheten att för lagring blir enklare. Storbalar och småbalar plastas in och kan förvaras ute om de skyddas för fåglar och vassa föremål. Till mindre häststall eller tävlingar är de mindre balarna mycket bra, då de hinner användas upp innan de börjar mögla. Idag blir hösilage alltmer vanligt som fodermedel.

Det finns dock några nackdelar, varierad ts-halt gör det svårare att beräkna korrekt foderdösa, samt att risken för *botulism* finns. Det är en förgiftning som hästen kan få genom ett bakteriegift som bildas då döda djur (ex. möss, sorkar eller kaniner) av våda pressas in vid balningen. Idag finns det dock vaccin mot den botulismform som ger dödlig utgång till hästar. En enkel regel att komma ihåg är att man minst ska ge ca 1 kg ts grovfoder per 100 kg häst. Då anser man att hästens tuggbehov blir tillfredställt. Går hästen på bete räknar man med att 0,5 ha per häst bör kunna tillgodose underhållsbehovet av foder (Planck och Rundgren, 2005).

Grovfoderanalys

Det är av högsta vikt att fodret har god hygienisk kvalitet och att det analyseras. Det senare har tidigare varit ganska ovanligt i mindre stall men blir mer och mer ett måste idag, då fler och fler lär sig att beräkna foderstater. Idag kostar en grovfoderanalys ca 500kr (Eurofins, 2009).

Havre

Havre har en bra sammansättning av protein, energi, växttråd och fett för hästen, samt anses ha en god förmåga att förebygga digestionsstörningar. Det finns teorier som säger att vissa hästar blir ”knäppa” och heta av havre, men det finns ingen forskning som stöder denna teori. Att krossa havren innan utfodring underlättar för hästen att tillgodogöra sig innehållet, men man bör se till att den inte dammar då hästarna är mycket känsliga för damm. Om man istället stöper havren (slår hett vatten på havren) innan utfodring så blir havren lättare att tillgodogöra sig för hästen, samt att man undviker eventuell dammrisk. Vid utfodring bör inte givan vara varmare än hästens kroppstemperatur (Planck och Rundgren 2005).

Korn

För hästar som behöver gå upp i hull är korn ett utmärkt kraftfoder. Kornet har dock en hård kärna och måste krossas eller stöpas innan utfodring för att förbättra smältbarheten, samt för att undvika för stor stärkelsebrytning i grovtarmen som kan leda till störningar i tarmmiljön. Med tanke på kornets låga växttrådhalt bör man vara extra noga med att utfodra tillräckliga mängder stråfoder om korn används i större omfattning. En riktlinje man har vid kornutfodring är att inte ge mer än 0.4 kg korn/ 100 kg levande vikt och utfodringstillfälle. Krossat korn bör hålla en bra foderkvalitet i några veckor och kanske längre om förvaringen sker mörkt och kallt (Planck och Rundgren, 2005).

Betfor

Betfor består av ca 70 % torkad betfiber och 36 % melass med ett naturligt innehåll av mineraler och vitaminer. Betmassan och melassen är biprodukter från sockerframställningen och odling av sockerbetor som odlas och förädlas i Skåne och Danmark. Det är fiberdelen i Betfor som gör produkten speciell och väl lämpad till hästar. Grovtarmens mikrober använder Betfor som en god näringskälla, samtidigt som det höga sockerinnehåller ger ett snabbt energitillskott och fungerar väl för att reglera sockerinnehåller i en foderstat. Betfor är mycket smakligt och kan hjälpa till vid eventuell foderleda, samt att det kan fungera som regulator vid vallfoderbyten.

Till skillnad mot HP-massan, som är färsk betfiber blandad med melass, som huvudsakligen används till nötkreatur och sugor, så är Betforens betfiber torkad och måste blötläggas innan utfodring till häst. Annars finns det stor risk att torr Betfor hastigt sväller upp av saliven och fastnar i foderstrupen, så kallad foderstrupsförstoppning som är mycket allvarligt och kan leda till döden (Planck och Rundgren, 2005). Betfor säljs i pelleterad form eller som snitsel. Den pelleterade formen kräver mer vatten vid blötläggning än den rivna.

Fullfoder

Det finns många färdigfoder, det vill säga färdigblandade kraftfoder (till nöt pratar man om fullfoder när kraftfodret är inblandat i grovfodret) till häst på marknaden. Allt från pelleterat foder till musli varianter. Vilken form man använder är helt efter tycke, stallrutiner och plånbok. I tabell 6 kan man utläsa prisläget på den svenska marknaden mellan spannmålssorter och färdiga kraftfoderblandningar.

Att använda ett färdigfoder är tidsbesparande och bekvämt då det innehåller allt det som den normala hästen behöver, och man slipper själv blanda och väga upp olika fodermedel. Nackdelen är att det också är avsevärt dyrare. I stora hästbesättningar med olika inriktning på verksamheten behövs ändå individuell utfodring, och då kan man snart märka att fördelen med den bekväma utfodringen inte väger upp den högre kostnaden och de undantag som görs i den individuella fodringen i alla fall (Planck och Rundgren, 2005).

Tabell 6

Nedan följer en tabell med aktuella foderpriser för maj 2009. (Alla priser inkl. moms).

Spannmål	Fullfoder Kraft	Fullfoder Hippo
Kornkross 4.95 kr/kg	Groov 6.73 kr/kg	Grow/Breed 6.91 kr/kg
Havre 4.67 kr/kg	Grund 5.40 kr/kg	Basic 5.81 kr/kg
Betfor 3.96 kr/kg	Sport 7.10 kr/kg	Champ 7.45 kr/kg
(Svenska Foder, 2009)	(Kraft Hästfoder, 2009)	(Svenska Foder, 2009)

Foderrelaterade sjukdomar

Fång

Fång är en vanlig hästsjukdom, där symptomen visar sig framförallt i hovarna. Det finns tre olika situationer då hästar brukar få fång; efter en förlossning, vid felaktig utfodring eller vid långvarig belastning. Det har även visat sig att upprepad kortisonbehandling kan öka benägenheten till fång.

Om fång uppstår på grund av felaktig utfodring har det att göra med att tarmfloran har rubbats på något sätt. Vanliga orsaker är; att hästen har släppts på näringsrikt bete utan inväpningsperiod, att den fått för mycket kraftfoder, snabba foderbyten, att hästen är gammal och tuggar sämre och har allmänt försämrad ämnesomsättning, att hästen i slutet av betessäsongen äter växter som den tidigare ratat.

Efter en förlossning kan ett sto få livmoderinflammation om inte efterbörden avgått som normalt. Inflammationen orsakar i sin tur blödningar i små kärl, framförallt i hovarnas läderhud. Att fång uppstår av överansträngning är idag ganska sällsynt då hästar skos vid större belastning. Dock kan hästar som blir stående på box längre tider, exempelvis p.g.a. av skador få belastningsfång.

Symptom

Att akut ”fånganfall” har ofta ett drastiskt förlopp. Hästen svettas, har hög feber och allmäntillståndet är kraftigt påverkat. Rörelseförmågan är starkt nedsatt, och de rör sig mycket ovilligt. En fånghäst sätter ofta bakbenen långt under sig och rör sig med stelt sträckta framben. Hovarna är varma. Smärtan i hovarna är mycket stor och hästen rör sig som om den ”gått på glödande kol”. Det är mycket viktigt att en fånghäst kommer under snabb veterinärbehandling. Detta kan förebygga bestående förändringar i hoven, i form av hovbensförsänkning (Magnusson, 2007).

Behandling

I det akuta stadiet sätter man in medicinering (smärtlindring/antiinflammatorisk) samtidigt som kraftfodret dras in. Hästen kan behöva laxeras så att tarminnehållet försvinner. Hästen ska stå i en box med mjukt underlag eller i en sandpaddock. Ofta ordinerar veterinären uppföljande behandling i form av verkning av hovarna där man kortar av tån så mycket som möjligt samt skoning med stötdämpande ”PG-beslag”.

Förebyggande åtgärder (Agria, 2009):

- Vänj alltid hästen långsamt vid nytt foder och bete.
- Kontrollera hästens tänder, och ha noggrann hovvård.
- Undvik upprepade kortisonbehandlingar.
- Shetlandsponnyer och russ verkar löpa en större risk än andra, men sjukdomen är vanlig hos alla raser.

Korsförlamning

Symptom

Korsförlamning är ett tillstånd som i första hand drabbar muskulaturen i hästens bakben. Symptomen uppträder under eller strax efter ansträngning. Gången blir stel och hästen är spänd, hård och öm om man trycker över bakbens- och ryggmuskulaturen.

Är det en kraftig korsförlamning blir hästen helt ovillig att röra sig, den svettas mycket, får en hög puls och andning, samt att urinen är rödfärgad. I vissa fall blir hästen så dålig att den lägger sig ner. Ju snabbare symptomen visar sig, desto kraftigare brukar anfallet bli. Om en häst blir akut dålig och snabbt ovillig att röra sig, bör man låta den stå kvar där den är och inte tvinga den att gå ytterligare, eftersom det kan förvärra läget och göra så att den i värsta fall lägger sig ner. Hästar som ligger ner får lätt ytterligare muskelskador av sin egen tyngd, särskilt om den har svårt att röra sig.

Orsaker

Den klassiska korsförlamningen uppstod hos tunga arbetshästar som sattes igång efter helgvila med bibehållen fodergiva. Därför har korsförlamning ofta gått under benämningen ”måndagssjukan”. Det är fortfarande vanligt att sjukdomen drabbar hästar som tränas efter att de vilat någon eller några dagar, utan att man har dragit ner på kraftfodret. En annan utlösande faktor kan vara ojämn träning. Även olika typer av stress som transporter, värme m.m. kan vara påverkande faktorer. Den exakta mekanismen bakom sjukdomen känner man inte till, men det pågår stor forskning inom området. Man tror att det krävs någon form av predisponerande faktor, det vill säga något hos hästen som gör den mottaglig för korsförlamning. Därför är det ofta att bara en individ i ett stall drabbas även om alla hästar utfodras, hanteras och tränas på samma sätt. Unga hästar som drabbas av korsförlamning löper större risk att drabbas igen, än en äldre häst. Anfällen brukar även bli mindre allvarliga med åren. Ston drabbas oftare än hingstar och valacker, varför vet man inte.

Vid korsförlamning uppstår skador på muskelvävnaden i framförallt bakkensmuskulaturen. Omfattande skador kan man mäta med blodprov. Enzymerna ASAT och CK finns normalt i muskelcellerna men vid korsförlamning går cellerna sönder och dessa enzymer läcker ut i blodet. Detta resulterar i att ju kraftigare korsförlamning desto högre värden i blodet. Muskelcellerna innehåller också myoglobin som tar upp syre från blodet och musklerna dess röda färg. Det är myoglobinet som från de skadade musklerna ger urinen dess röda färg vid en korsförlamning.

Följder och förebyggande åtgärder

Lindriga fall av korsförlamning ger muskelskador som läker snabbt utan att ge bestående besvär. Kraftiga anfall orsakar mera omfattande muskelskador som kan ge bestående men, på grund av att skadade muskelceller ersätts med ärrvävnad. Bildningen av ärrvävnad kan leda till att muskeln inte fungerar som förut och ger hästen en rörelsestörning. Riktigt kraftiga anfall kan leda till att hästen måste avlivas akut.

Det är viktigt att se över foderstaten och att träningen är regelbunden, dra alltid ner på kraftfodret inför viloperioder och ge tillskott av selen och vitamin E. Selen och vitamin E behövs för att kunna läka skador som uppkommit och verkar till viss del förebygga korsförlamning. Eftersom både selen och vitamin E är giftigt i för hög dos, gäller det att inte överdosera. Det är också viktigt att förhindra att hästen blir nerkyld. En häst som står och spänner sig i musklerna blir öm i muskulaturen och det kan påverka hästen negativt vid arbete. Se till att hästen är torr och varm, det är dock fortfarande osäkert om nedkylning har någon vetenskaplig betydelse för uppkomsten av korsförlamning, men det bör för säkerhetsskull undvikas (Sköld, 2000).

Kolik

Kolik drabbar hästar oftare än andra husdjur. Teorierna om varför – är många, och det handlar om en mängd samverkande faktorer. Ordet kolik betyder ”tarmkramp” och symptomen för olika sorters kolik är ofta likartade. För veterinärer är det i allmänhet svårt att snabbt avgöra vilken typ av kolik det handlar om.

Gaskolik innebär att tarmarna är fyllda av större mängder gas. Detta tillstånd orsakas inte sällan av plötsliga foderbyten eller dålig foderkvalité. *Förstoppning* kan också uppstå vid plötsliga foderbyten eller långa transporter. Symptomen är ofta matvägran, allmän oro och besvären kan vara långvariga. Oftast är förstoppning lokaliserad till grovtarmen. *Sandkolik* är vanligast i södra Sverige, genom hårt avbetade sandjordsbeten kan en häst få i sig ansemliga mängder sand. Sanden blir kvar i tarmarna som så småningom kan ge upphov till varierande grader av kolik. Tarmomvridning som till vardags brukar kallas ”tarmvred” är en tarmknut som ger plötsliga och mycket häftiga symptom. Tillståndet kräver oftast kirurgiskt ingripande. Det är viktigt att göra sig en klar bild över symptomen. Matvägran, att hästen skrapar med hovarna, slänger med huvudet och tittar på magen eller vill lägga sig ner – är alla symptom på kolik. Kontrollera puls och andning, lyssna efter tarmljud, det ska höras ett kurrande ljud vid flanken om hästens matsmältningsfunktion är normal. Kontrollera slemhinnorna i ögon och mun, de ska ha normal färg, jämför gärna med en frisk häst. Ta reda på om hästen har haft någon avföring under den senaste tiden och om den är normal. Alla dessa saker är mycket viktiga att ha kontroll på och kunna meddela veterinären så att de lättare kan göra en korrekt sjukdomsbild (Sköld, 2000).

Åtgärder

Om hästen visar lättare koliksmärtor kan det ofta vara lämpligt att flytta den till en större box. Allt foder ska tas bort. Det kan också vara lämpligt att släppa ut den i en paddock eller ridhus så den får tillfälle att röra sig fritt. Det är olämpligt att köra, rida, longera eller på annat sätt utsätta hästen för krävande motion som kan öka riskerna för hjärtpåverkan eller andra komplikationer. Om hästen visar tecken på kraftig smärta eller oro ska veterinär tillkallas direkt. Detta gäller även om hästen kastar sig omkull, rullar över på rygg eller har en puls som överstiger 70 slag per minut. Det är ofta klokt att vid alla koliksymtom ha telefonkontakt med en veterinär som kan bedöma symptomen och vid eventuella förvärrade symptom snabbt finnas på plats och ha en god bild av det inledande förloppet. De flesta av landets större hästkliniker kan utföra buköppningar som kan bli aktuella vid kolikanfall. Om ingreppet görs i tid, är prognosen för tillfrisknande oftast god (Agria, 2009).

Hovvård

Alla hästar behöver någon form av hovvård, och hästens rätt till god hovvård är inskriven i Djurskyddslagen. Hur och med vilka intervall beror på hästens användningsområde och individuella förutsättningar. Hovens främsta uppgifter är att; bära vikt, dämpa stötar, tåla nötning, vara ”blodpump” för cirkulationen i benen, samt utgöra halkskydd. I förhållande till hästens storlek är hoven ganska liten och därför en kroppsdel som utsätts för en mycket stor belastning (Magnusson, 2007).

Att etablera ett samarbete med en hovslagare som du har förtroende för är mycket viktigt. Man ska alltid anlita en utbildad hovslagare som är med i Svenska Hovslagarföreningen. På Svenska hovslagarföreningens hemsida www.hovslagarforeningen.nu, kan man söka efter en utbildad hovslagare i varje län. Anslutna hovslagare är utbildade och har genom föreningen automatiskt en försäkring som gäller om något inträffar på grund av felaktig skoning. Hos Svenska Hovslagarföreningen kan man hitta en uppdaterad rekommenderad prislista.

Man bör kratsa, rengöra hovarna före och efter att man ska använda hästen, eller minst en gång om dagen, detta gäller speciellt om hästen är skodd. Då minskas risken att föremål ska kila fast och ge skador, och man upptäcker om hoven känns varm. En bra riktlinje är att sko om eller verka hästen var 6-8 vecka, rådgör med din hovslagare. Förvuxna hovar belastar senor och leder i onödan (Magnusson, 2007). Svenska Hovslagarföreningen ger råd för hur en hästägare ska kunna underlätta för hovslagaren genom att (Hovslagarföreningen, 2009):

- Ha hästen inne, ren och torr vid avtalad tid.
- Att hovarna är rena och kratsade.
- Berätta om hästen har några olater.
- Ordna en säker och dragfri plats för hovslagaren i stallen med god belysning.
- Ge möjlighet till handtvätt efter arbetet.

Hovsjukdomar

Strålröta

Strålröta är en infektion i hornet i hästens hov. Den finns oftast i strålfåran vid strålen i hästens hov, men kan även angripa andra delar av hoven. Vid strålröta mjuknar hornet och blir mjukt, geggigt och luktar illa. Det är ofta inte bara en hov, utan flera hovar som är angripna samtidigt. Om man inte behandlar strålröta kan hästen bli halt. Strålröta drabbar oftast hästar som står på blöta och/eller smutsiga bäddar. Det kan också bero på att hästen går i leriga hagar utomhus.

Behandling:

Det första man ska göra är att se till att hästens bädd hålls ren och torr. Kratsa hovarna noga och ta kontakt med hovslagaren så att denne kan skära bort det angripna hovhornet. Efter det kan man få göra en jodopaxlösning som man smörjer in den sjuka delen av hoven med (Magnusson, 2007).

Lamellrandsröta, bärrandsröta, white line disease

Lamellrandsröta och bärrandsröta kallas även för ”white line disease”. Det är en blandning av svampar och bakterier som orsakar rötan. De luckrar upp lamellranden så att sambandet mellan hovväggen och köthoven släpper och hålväggar bildas.

Ofta börjar sjukdomen i tån och sprids därefter mot sidorna och trakten. Den vita lamellranden blir alldeles svart och mjuk eller eventuellt vit och mjölig. Hästen blir halt och har svårt att gå.

Om sjukdomen är utfodringsrelaterad eller enbart beror av mikroorganismer är oviss. I USA har forskning bedrivits under en längre tid, och man har funnit speciella bakterier som endast lever i syrefattig miljö och av hornämne. Stora stuterier har haft problem med lamellrandsröta och man misstänker att marken är infekterad och sprider bakterierna år efter år.

Behandling:

Ofta kan man förebygga sjukdomen med regelbunden hovvård så att en lång tåvägg inte ger en mekanisk separation/ brytning i lamellranden. En ytlig process bör snabbt rensas upp och rengöras med jodopax. Att hoven blir rengjord ofta och att luft kommer till lamellranden är av stor vikt. Ofta räcker detta för att förhindra och bota rötans uppkomst (Magnusson, 2005).

Mugg och rasp

Mugg är en hudinfektion, ofta orsakad av bakterier och svampar, som uppkommer i karlederna på hästen. Mugg ger skorviga och fuktande sår, och efter en tid blir huden i karleden förtjockad och valkig. Uppkomsten är ofta blöta och leriga hagar eller dålig stallhygien. Leran i hagarna innehåller bakterier och hjälper till att skapa en idealisk miljö på hästarnas ben för bakterier och svampar att frodas i. Rasp är benämningen på mugg som spridit sig upp längs med benet ovanför karleden.

Förebyggande åtgärder:

Håll hästarna i torra och rena hagar. Skölj dagligen av benen med vattenslang, och tvätta med ett desinficerande schampo ett par dagar i veckan. Torka gärna benen efter så benen ej är blöta så länge.

Behandling:

Ruvor och skorpor från sårerna måste avlägsnas så skonsamt som möjligt, så huden inte skadas mer. Det finns flertalet antibakteriella schampon att köpa på Apoteket. Upprepa behandlingarna till infektionen är borta. Återfukta huden med vaselin om det börjar bli för torrt. Vid svårare fall behandlas huden med antibiotika utskriven av veterinär, men då måste hästen påvisa feber, rejäl svullnad eller hälla (Magnusson, 2007).

Tandvård

Hästen har precis som människan 2 st uppsättningar tänder, dels mjölkttänder och dels permanenta tänder. Mjölkttänderna finns redan vid födsel eller kommer fram under de två första levnadsveckorna, tandbyte till de permanenta tänderna sker fram tills att hästen är ca 4 år gammal. De permanenta tänderna växer hela livet, med ca 2 mm per år, vilket är ungefär lika mycket som de slits och de håller sig därför lika långa. Slitaget varierar beroende på bland annat tandställning, matvanor och tandkvalité.

I tjugooårsåldern slutar tänderna att växa helt, och de brukar vara i ytterliggare ca 10 år innan de är så nedslitna att hästen inte klarar att beta mer. Vissa hästar har behov av att raspas varje halvår medan andra klarar sig med ett par raspningar under hela livet. Det rekommenderas dock att kontrollera hästens tandstatus en gång per år, ofta i samband med vaccinering. Även om de flesta hästar vid inridning och inkörning (2.5 – 3 års ålder) har sina mjölkttänder kvar, ska de undersökas för spetsar, hakar och vargtänder redan då. Äldre hästar börjar ju även tappa sina tänder och har därför ett särskilt behov av tandvård och kontroll (Lundström, 2004).

Vargtänderna

Vargtänderna motsvarar på sätt och vis vår visdomstand. Om de finns hos hästen sitter de precis där bettet ligger an. Efterhand slits tanden ned av bettet och den känsliga pulpan kommer fram. Bettet framkallar i dessa fall smärta i tanden och hästen kommer att försöka undvika bettet genom att t.ex. skaka på huvudet eller bita sig fast i bettet, detta generar även spänningar i nacke och rygg, vilket ger sänkt ridbarhet och välbefinnande hos hästen (Lundström, 2004).

Hakar

Hakar finns ofta på första kindtanden i överkäken och bakersta kindtanden i underkäken. De ger anledning till att käken inte kan röra sig fritt. Hästens balansförmåga försämras och det blir spänningar i nacke och hals. Hakarna kan även bli så långa, att hästen har svårt att bita ihop (Lundström, 2004).

Betslingens grunder

Hästens mun är utvecklat för att ta in och bearbeta stråfoder. Man kan dela in hästens munhåla i tre olika funktionella enheter: framtandspartiet biter av och tar in föda, det tandfria området (lanerna) fungerar som lagringsplats, det bakre kindpartiet bearbetar födan. Då vi lägger ett bett i hästens mun kommer vi att påverka en mängd reflexer i hästens lanområde. I gommen finns nerver som reagerar då tillräcklig mängd föda lagrats i det tandfria området, reflexen gör att tungan pressar upp fodret mot kindtänderna för bearbetning. För att påverka dessa reflexer så lite som möjligt då vi betslar hästen, är det viktigt att ha ett väl tillpassat bett. Det är viktigt att komma ihåg att det inte finns något egentligt utrymme för bett i hästens munhåla, så ur den synpunkten så är det bättre med ett tunnare betsel än en ett tjockare (Lundström, 2004).

En problematik inom hästhållningen idag är, vem som är legitim att utföra hästtandvård. Enligt djurskyddslagen måste en veterinär anlitas vid operativa ingrepp på djur och att dra ur t.ex. vargtänder räknas som ett sådant ingrepp. Smärtstillande skall ges vid dessa behandlingar och då krävs veterinärlegitimation i Sverige. Men idag kretsar det ”hästtandläkare” utan veterinärlegitimation, de har skaffat sig sin utbildning utomlands, ofta i USA, och har efter ca 7 veckors utbildning, titulerat sig hästtandläkare. Detta resulterar i tandvård utan smärtlindring. Veterinärförbundet har nu skrivit till Jordbruksverket för att få en definition av begreppet ”hästtandläkare” och vem som har rätt att bära titeln. Det är därför av allra största vikt att hästägaren kontrollerar med Sveriges veterinärförbund vem som är en bra hästtandläkare och har god utbildning (Beck-Friis, 2008).

Vaccinationsregler

Hästinfluensa

För att få starta i tävlingar måste hästen vara vaccinerad mot hästinfluensa. Det är ett luftburet, mycket smittsamt virus som förekommer i två olika typer, A1 och A2. Hästinfluensa florerar under hela året. Symptomen är hög feber, hosta och näsflöde. För att skydda hästen mot hästinfluensa ska man följa ett vaccinations schema. Hästen bör vaccineras under en viloperiod.

Vaccinationsschema:

- Första dosen vid fyra månaders ålder
- Andra dosen 4-6 veckor efter den första vaccinationen.
- Tredje dosen sex månader efter den andra vaccinationen.

Återvaccinera hästen minst en gång per år. Hästar som ofta utsätts för smitta bör vaccineras oftare. Korrekt vaccinationsintyg, med veterinärens stämpel och underskrift, ska kunna visas upp innan tävlingsstart. Senaste vaccination får inte vara gjord senare än 7 dagar före ankomst till tävlingen. När hästen fått de två första vaccinationsdoser tillåts den starta. Därefter ska hästen omvaccineras inom 12 månader (minimikrav), senast samma datum som den andra grundvaccineringen (Svenska Ridsportförbundet, 2009).

Stelkramp

Stelkramp orsakas av en bakterie som växer utan syre och bildar gift (toxin) inne i den oftast osynliga infektionshärden till exempel i sticksår eller i en hovböld. Giftet angriper nervsystemet och gör att hästen får svårt att svälja och blir stel. I nästa skede står hästen som en sågbock med lyft huvud, svansen rakt ut och upprättstående öron. Hästen blir också överkänslig för ljus och buller. I sista stadiet kan hästen lätt falla omkull om du till exempel försöker att lyfta ett ben. Dödligheten är stor hos drabbade hästar.

Att vaccinera hästar mot stelkramp ger ett gott skydd. Den måste dock först få två stycken grundvaccineringar med 6-8 veckors mellanrum. Efter det ger man en boosterdos var tredje år. Vid vissa sjukdomstillfällen kan veterinären vilja vaccinera tätare ex. vid kastrering, sårskador eller hovbölder (Hästsjukhuset Strömsholm, 2009).

Hästpäss

Från den 1 januari 2006 ska alla hästar oavsett ålder och ras ha hästpäss i EU. Ett hästpäss ska innehålla information om ägarens namn, hästens identitetsnummer, härstamning och ras, samt vaccinationer, eventuella laboratorieundersökningar och vissa medicinska behandlingar. I passet ska det även finnas ett så kallat konturdiagram med hästens färg, tecken och virvlar. Det är avelsorganisationerna och rasföreningarna som utfärdar passen och det är dit man vänder sig då ett nytt pass ska göras. Om man inte vet vilken ras sin häst tillhör så vänder man sig till Svenska Hästavelsförbundet.

Från och med att kravet på det obligatoriska hästpasset, så rekommenderar även Jordbruksverket att man chip- eller frysmärker sin häst. Ett hästpäss i kombination med att hästen är märkt, gör att det går att spåra hästen om den av någon anledning kommit bort. Det innebär också att man kan knyta resultat från utställningar och tävlingar till framtida avelsarbete. Den stora anledningen till att hästpäss behövs är att i Sverige föder vi inte upp hästar för köttproduktion. Men det är ändå många hästar som går till slakt i livets slutskede. Hästar som går till slakt måste åtföljas av ett pass. I passet framgår om hästen har behandlats med vissa läkemedel med lång karens. Det är viktigt att en häst som behandlats med ett sådant läkemedel inte kommer in i livsmedelskedjan. Från och med 2 maj 2005 kontrolleras detta på alla slakterier. Kostnaden varierar mellan avelsorganisationerna och rasföreningarna, men oftast kostar det 300-1 000 kr att skaffa pass till ett föl, medan en äldre häst som inte är registrerad kan vara dyrare. Kostnad för id-kontroll och eventuell märkning tillkommer (Jordbruksverket, 2009).

Transportering

Hästar reser olika bra, dvs. upplever det mycket olika att bli transporterade. En del kopplar av helt, andra spänner sig och har svårt att hitta balansen och blir oroliga. Det har dock visats sig att hästar transporteras bäst i lastbil. Där står hästen på tvären eller baklänges och har möjlighet att röra sitt huvud och hals ordentligt. I en hästtransport för bil står hästen vänd med huvudet framåt och måste lägga sin tyngd till bakbenen för att inte ”stupa framåt”, en del hästar gör detta genom att bredda bakbenen och om transporten då har en vägg som tar emot på sidan av hästen, kan den drabbas av panik och börja ”galoppa på väggarna”. Oftast är en lösning för dessa hästar att få dubbla

utrymmet i en hästtransport, eller att mellanväggen har en mjuk matta på den nedre delen, så hästen får plats med sina ben. En häst åker sämst framlänges i en enaxlad trailer. Ett boggiesläp ger en mycket stadigare och mjuk färd. Om hästen är uppbunden med huvudet fixerat i sidled försvårar man för hästen att hålla balansen. Det är viktigt att ha ljust, stort lastutrymme med god ventilation för att hästen ska resa bra (Mellberg, 1998).

Transportregler

Jordbruksverket har upprättat transportregler för häst. Här följer ett sammandrag utav dessa. Man skiljer på 2 olika typer av transporter. Antingen ”de runt gården”, som innebär att hästen transporteras med ditt eget fordon och att transporten inte går längre än 50 km ifrån gården. Eller ”längre transporter” som är över 50 km ifrån gården.

Kortare transporter

De regler som gäller för transporter inom 50 km från gården har huvudregler som säger att man ska bara transportera hästen när det är lämpligt, man ska kunna sköta om hästen under transporten, en sjuk eller skadad häst får inte transporteras, utrymmet där hästen transporteras ska ha god ventilation, lastningsrampen ska vara halkfri och ha en så liten lutning som möjligt. Hästen ska lastas med hjälp av lämplig utrustning. *Undantag*, om hästen är lindrigt sjuk och inte lider av transporten får den transporteras till veterinär.

Längre transporter

Dessa regler gäller om transportereringen gäller för mer än 50 km från gården. Du får transportera hästen upp till 8 timmar. Under transporten ska du se till hästen minst varannan timme. *Undantag*, en häst får dock transporteras längre än 8 timmar om fordonet är godkänt för det.

Transport av dräktiga ston och föl

Man får inte transportera ett sto som har mindre än 35 dygn kvar till den beräknade fölningen, eller tidigast 7 dagar efter fölningen. Ett föl måste vara minst 7 dagar gammalt för att transporteras.

Skyltar

Motordrivna fordon och släp som transporterar hästar måste skyltas. Skyltarna ska vara lättlästa på håll med gul botten och svart text, samt att det ska framgå att de är levande djur i fordonet (DFS, 2006).

Kompetensbevis

Från den 5 januari 2008 måste alla som ska transportera häst inom EU, och har hästen i ekonomisk verksamhet, inneha ett kompetensbevis. De som endast transporterar sin häst för hobbyverksamhet är inte skyldig att ha något kompetensbevis. Jordbruksverket har dock tydligt gått ut och klargjort vem som är skyldig att inneha kompetensbeviset, då det har visat sig vara något otydligt att förstå. Beviset tas i Sverige genom en

utbildningsdag, förutsättningsvis att man har dokumenterad hästkunskap sedan tidigare. Kravet på kompetensbevis ska bland annat höja kunskapen om hästens anatomi, fysiologi och beteende, så att framtidens transporter sker på ett säkert sätt och med god djurhälsa (Svenska Ridsportförbundet, 2008).

Djurskyddsbestämmelserna för transporter av grisar och nötkreatur är mycket likartade de som gäller för hästar. Grisar och nötkreatur får transporteras upp till 8 timmar, men även där finns det undantag, som tillåter längre transporttid om fordonet är godkänt för det. En kalv måste vara 14 dagar för att få resa, och en smågris måste vara minst 7 dagar (DFS, 2006).

Trafikregler för häst

Om man leder en häst eller rider gäller bestämmelser om fordon i vissa tillämpliga delar, dvs. hästen räknas inte som ett motorfordon och omfattas då inte av det nästan strikta ansvaret enligt trafikskadelagen. Detta innebär i praktiken att om en häst är inblandad i en olycka med ett motordrivet fordon, ersätts alltid personskada oberoende av om föraren av motorfordonet var vållande eller inte. I motsvarande mån gäller rätten till ersättning vid sakskada på sådan egendom som inte är motordrivet fordon i trafik. Då utgår liksom vid personskada ersättning ur fordonets försäkring oberoende på om bilisten är vållande till olyckan eller inte. Det kan dock bli aktuellt med en jämkning av ersättning i de fall den skadade ryttaren är medvållande till skadan.

Till grund för en sådan bedömning är i första hand om ryttaren inte följt gällande trafikregler och anvisningar, exempelvis ridit på fel sida vägen. Det är dock mycket viktigt att ryttare och kuskar visar respekt i trafiken. Här följer några bestämmelser som man bör beakta då man rider eller kör i trafiken (Transportstyrelsen, 2009):

- Rid och kör på höger sida av vägen. Om det finns en vägren så bör man använda den.
- Det är förbjudet att rida och köra på gång- eller cykelbanor, om inte annat anges.
- Man får inte rida eller köra på motorväg eller motortrafikled.
- Ta inte ut nya orutinerade hästar på större vägar. Välj tider på dygnet då trafiken är lugnare.
- Ta hjälp av trygga hästar då en ny ska skolas in.
- Ge tecken till medtrafikanter i god tid om du ska svänga eller stanna.
- Håll avstånd.

Reflexer eller belysning

Rider eller leder man häst finns inga särskilda krav på reflexer eller belysning under mörker, men de generella varsamhetskraven innebär att man alltid bör ha reflexer eller lyktor, gärna båda. Reflexer bör man ha i sådan omfattning och placerade på ett sådant sätt att det tydligt framgår vad det är för slags trafikant det handlar om. På hästen är det bra att ha reflexer på benen, framför allt på vänster framben och höger bakben, samt någon som syns bra bakifrån, till exempel fastsatt i svansen eller på ryttarens rygg. Kör man med vagn eller släde under mörker skall man ha lykta med vitt ljus framåt, lykta med rött ljus bakåt, orange reflex åt sidorna och två röda reflexer baktill. Lyktorna skall sitta på vänstra sidan av ekipaget (Transportstyrelsen, 2009).

Allemansrätten – var får man rida/köra

Ridning och körning med häst är tillåten på de flesta vägar och i terrängen. Att gå, rida eller cykla anses ingå i allemansrätten. Men det innebär inte att man får skada grödor, man måste ta hänsyn och visa varsamhet mot djur och naturliv, samt mot markägare och mot andra som är ute i naturen. Vandringsleder och skidspår har ofta markeringar med band i olika färger. Även om det inte står att ridning är förbjuden får man inte rida på sådana leder eller spår. Om markägare själva inte tycker om hästar och väljer att sätta upp skyltar om ridförbud, är dessa inte giltiga, om det är uppenbart att allemansrätten gäller på området. Normalt måste markägaren ha tillstånd från kommunen att sätta upp en förbudsskylt. Ryttare måste respektera att inte rida på visst område om naturen kan skadas.

Sammanfattningsvis:

- Rid inte över annans tomt eller privata område
- Rid inte på åkermark eller betesmark
- Rid inte på mjuk mark, som kan skadas

Innan man beträder någon annans mark med sin häst, bör man alltid ta kontakt med markägaren. Det förebygger eventuella missförstånd och konflikter. Det visar även respekt och god stil från hästägaren, ryttaren eller kusken. Speciellt om man har för avsikt att färdas där ofta. Olika tider på året kan innebära olika förutsättningar för markägaren (Transportstyrelsen, 2009).

RESULTAT OCH DISKUSSION

Att få skriva detta examensarbete har varit en mycket lärorik period för mig. Under vår tid på Alnarp är det otroligt många ämnen som ska läsas in och avsnittet inom hästkursen var mycket komprimerat och överskådligt. Tanken på att skriva detta arbete växte successivt fram under studietiden. Genom detta examensarbete med samlade baskunskaper om god hästhållning, har jag kommit fram till att ”professionell hästhållning” innebär att man har en bred och övergripande hästkunskap, med ett helhetsperspektiv utifrån hästens naturliga behov.

För mig har den stora insikten varit att se helheten och förstå lantbrukets olika infallsvinklar gällande synen på dagens hästhållning. I många ögon är hästar en ”flicksport” med bristande grundkunskap hos utövarna.

Ett mycket viktigt resonemang är att vi skiljer på varför vi har de olika husdjuren hos oss. Svin och nöt har vi för köttet och mjölkens skull. De blir inte speciellt gamla och produktionen är det primära. Hästar har vi för deras rörelseförmåga, sociala betydelse och förmåga att samarbeta med oss människor, vilket innebär att hästarna i hög grad måste läras att fungera med oss i många olika sammanhang, där säkerheten är den grundläggande faktorn. Tyngdpunkten förskjuts från att endast ha ett bra liv i boxen, till att kunna fungera och prestera i de olika miljöer som vi människor kräver. Hästar har ett högt djurvärde och blir gamla. Det är därför viktigt att motverka olika typer av skador, både träningsrelaterade och fodersjukdomar, som kan påverka hästen under lång tid. Det är därför jag känner att denna form av information kring hästkunskap är mycket viktig och kan generera till en ökad förståelse hos lantbrukare gällande hästhållning.

Det är dock många områden som man måste informera om för att slutresultatet och helheten ska bli bra. Att ha kunskap om Sveriges regelverk gällande hästhållning kommer att bli en alltmer viktig del, då tillstånd och dokumentation krävs större utsträckning än tidigare för att kunna bedriva hästverksamhet. Jag har själv utvärderat och bedömt vilka delar av hästhållningen som ingår i detta arbete, jag känner dock att det finns många fler avsnitt att behandla och fördjupa sig i och jag hoppas att jag kan få återkomma till detta i framtiden.

Slutsatsen med detta arbete är att genom ökad och lättläst information, ge en förhöjd kunskapsnivå inom den agrara sektorn, som därmed kommer att minska avståndet mellan jordbrukare och ”hästfolk”. Att få redovisa detta examensarbete inför mina lantmästarstudenter och även i framtiden använda materialet på föreläsningar, kommer förhoppningsvis att ge en upptakt och grund för vidare kunskap och samarbete mellan hästnäringen och lantbruket.

REFERENSER

Skriftliga

Agria Djurförsäkring. (2009) Sjukvårdsserie för häst. www.agria.se/text.nsf/id/3064 (19 maj 2009), www.agria.se/agria/text.nsf/id/5025 (22 maj 2009)

Avelsföreningen för Svenska Varmblodiga hästen. (2009) Information om ASVH. www.asvh.se (15 maj 2009)

Avelsföreningen för Svenska Varmblodiga travhästen. (2009) Om ASVT. www.asvt.se (15 maj 2009)

Beck-Friis, A. (2008) Djursjukvård kräver kompetens och utbildning. www.svf.se/SVT/Tidigare%20SVT-nr/Ledare/2008%20-%20nummer%208-9.aspx (10 maj 2009)

DFS. (2006) Djurskyddsmyndighetens föreskrifter om allmänna råd om transport av levande djur. (2006:9) Djurskyddsmyndighetens föfattningssamling.

DFS. (2007a) Djurskyddsmyndighetens föreskrifter om allmänna råd om hästhållning (2007:6) Djurskyddsmyndighetens föfattningssamling

DFS. (2007b) Djurskyddsmyndighetens föreskrifter om allmänna råd om djurhållning inom lantbruket. (2007:5) Djurskyddsmyndighetens föfattningssamling.

Eurofins. (2009) Beställning av höanalys. www.eurofins.se/tjanster/lantbruk.aspx (3 oktober 2009)

Heimisdóttir, A. (2009) Saleslist. www.icelandichorse.is/saleslist (15 maj 2009)

Hedberg, A. (2001) Hästens roll för samhälle och lantbruk. www.chaos.bibl.slu.se/sll/stiftelsen_lantbruksforskning/rapport_slf/RSLF66/RSLF66AS.PDF (25 maj 2009)

Hovslagarföreningen. (2009) Hovslagarens arbetsmiljö. www.hovslagarforeningen.nu (15 maj 2009)

Hästnäringens Nationella Stiftelse. (2009) Med jobb i sikte. www.nshorse.se/cm/jobb (10 maj 2009)

Hästsjukhuset Strömsholm. (2009) Vaccinering och smittsamma sjukdomar. www.hastsjukhusetstromsholm.se/stromsholm/info.asp/id/703010 (10 maj 2009)

Jordbruksverket. (2009) Hästpass. www.jordbruksverket.se/amnesomraden/djur/hastar/hastpass.4.1cb85c4511eca55276c80001096.html (15 maj 2009)

- Lundström, T. (2004) Hästens tuggsystem. Eskiltuna Multitr. Norrköping.
- Magnusson, L. (2006) Hästens exteriör. Liber AB, Malmö.
- Magnusson, L. (2007) Hovvård. Liber AB, Malmö.
- Mellberg, M. (1998) Hästhållning i praktiken. Natur och Kultur/LT:s förlag, Falköping.
- Michanek, P. Ventorp, M. (2001) Att bygga häststall – en idéhandbok. Alnarp. SLU Förvaltningsavdelningen. ISBN 91-576-6130-8
- Planck, C, Rundgren, M (2005) Natur och Kultur/Fakta etc., Norge
- Sköld, A. (2000) Hästens sjukdomar, Natur och Kultur/Svenska Ridsportförb, Stockholm.
- Svenska Ridsportförbundet. (2009) Vaccinationsregler. www.ridsport.se/Tavling/Vill-du-borja-tavla/Vaccinationer (10 maj 2009)
- Svenska Ridsportförbundet. (2009) Transportera. www.ridsport.se/Svensk-Ridsport/Verksamhet/Vem-far-transportera-hast (6 oktober 2009)
- Svenska Russavelsföreningen. (2009) Annonstorg. www.gotlandsruss.se/Russtillsalu.htm (20 maj 2009)
- Sveriges Shetlandssällskap. (2009) Rasstandard. www.shetlandsponny.se (20 maj 2009)
- Swinney, N. 2006. Världens hästraser. Prisma, Stockholm.
- Tidningen Ridsport. (2009) Avelsbilaga nr 19, sid.15. (1 oktober 2009)
- Transportstyrelsen. (2009) Hästar i trafiken. www.transportstyrelsen.se/sv/Vag/Trafikregler-vagmarken/Trafikregler/Hastar-i-trafiken (6 maj 2009)

E-mail korrespondens

- Lisa Niemi, foderförsäljare, Svenska Foder, April 2009
- Fredrik Nilsson, foderförsäljare, Krafft Hästfoder, April 2009
- Torbjörn Lundström, chef för Djurtandvårdskliniken i Söderköping, April 2009

TABELLFÖRTECKNING

Tabell 1 på sidan 10. En sammanställning av de normala hälsovärden som finns för häst, nötkreatur och grisar. Statens veterinärmedicinska anstalt. (2009)
www.sva.se/sv/navigera/Djurhalsa (10 september 2009)

Tabell 2 på sidan 12.. Mått på godkända uppstallningsspiltor. Jordbruksverket. (2009)
www.sjv.se/blanketterochtrycksaker.4.7502f61001ea08a0c7fff104687.html (10 september 2009)

Tabell 3 på sidan 12.. Mått på godkända ätspiltor. Jordbruksverket. (2009)
www.sjv.se/blanketterochtrycksaker.4.7502f61001ea08a0c7fff104687.html (10 september 2009)

Tabell 4 på sidan 13. Mått på godkända individuella boxar. Jordbruksverket. (2009)
www.sjv.se/blanketterochtrycksaker.4.7502f61001ea08a0c7fff104687.html (10 september 2009)

Tabell 5 på sidan 13.. Mått på godkända gruppboxar. Jordbruksverket. (2009)
www.sjv.se/blanketterochtrycksaker.4.7502f61001ea08a0c7fff104687.html (10 september 2009)

Tabell 6 på sidan 17. Sammanställning av olika foder på spannmål och färdigfoder.
Prisuppgifter: Lisa Niemi, försäljare på Svenska Foder. (5 maj 2009),
Fredrik Nilsson, försäljare på Lantmännen. (6 maj 2009)